

Dino Mustafić, režiser iz Sarajeva, o postavitvi predstave Zmaj v novogoriškem SNG

Tema je močnejša od svetlobe

Zmaj v istoimenski igri ruskega dramatika Jevgenija Švarca pravi: "Človeška duša je zelo trdoživa, dragec. Če človeka presekaš na dvoje, crkne. Če mu razgališ dušo, postane samo bolj ubogljiva." Predstavo je na velikem odru **SNG Nova Gorica** režiral Sarajevčan Dino Mustafić, ki samozavestno operira z izrazi, kot so svoboda, upanje, duša, dobro, zlo, zmaj. Ljubezni (pod zastavo katere poteka gledališka sezona) nisva omenila niti z besedico.

► **Na novogoriškem odru ste se ukvarjali z Zmajem. Kateri je po vašem mnenju hujši, zunanji ali notranji zmaj?**

"Zmaj je v Švarčevi bajki metafora despotskega, totalitarnega, avtokratskega, destruktivnega. Analogijo s to vrsto vladanja zmajev bi lahko našli v celi vrsti sistemov v zgodovini. Sam Jevgenij Švarc je pisal s perspektive stalinizma, a zanimivo predpostavil, da se tudi po padcu režimov v bistvu ne bo veliko spremenilo. To pa zato, ker politika strahu in terorja na ljudeh pušča trajne posledice. Zato bi rekel, da je zmaj, ki je v nas, v sami ljudski biti, veliko nevarnejši in bolj poguben od zunanjega zmaja, poguben je za demokratično svobodo in za idejo o humanem svetu. Zmaj v nas je iznakazil našo dušo in jo naredil takšno, da se hitro prilagaja političnim in ideološkim koordinatam."

► **Kako bi opisali dušo današnjih prebivalcev Sarajeva, potem, ko se je nad njimi znesel zadnji ognjeni zmaj?**

"Verjamem v zanimivo teorijo zlate niti, ki izvirja iz Shakespearove dobe. Po njegovi analogiji duše z naravo obstajajo tri duše; vegetabilna duša, ki je v predelu trebuha in odgovarja flori, emocionalna duša, doma v predelu srca in odgovarja animaličnemu svetu, ter racionalna duša v možganih, ki je kontemplativna in s pomočjo katere komuniciramo z višjo sfero božanskega porekla. Torej, po takšni močni izkušnji, kot je

vojna, se kozmična nit pretrga. Vsaka vojna, nasilje pustita trajne pečate na dušah, kajti gre za ekstremne okoliščine, v katerih se ves čas približujeta pola življenja in smrti. Ta zmaj je bruhal ogenj šovinizma, nacionalizma, duša je v ranah, vendar v ljudeh, ki so to preživeli, ni ostalo več nič prostora za sovraštvo."

► **Ni več prostora za sovraštvo?**

"Ta vrsta trpljenja, ta izjemno močna bolečina ob izgubi najbližjih oplemeniti dušo z željo, da se to nikomur ne bi zgodilo."

► **Vrniva se k predstavi.**

Predlagate demokratični socializem?

"Da, to je ena od možnih perspektiv. V predstavi je delavec prikazan kot osel, ki za svojo porcijo kruha ne more več niti odpeti internacionale. To je populacija, ki je v obdobju kapitalizma, privatizacije, dokapitalizacije brutalno izigrana. Tovarne, v katere so ti delavci v preteklosti vgradili svoja življenja, so danes podcenjene in delavci so puščeni na milost in nemilost novim bogatašem. V Bosni je to izrazito brutalno, kajti imeli smo veliko težke industrije in čez noč smo izgubili cel srednji delavski razred. Nastal je antagonizem med revnimi in bogatimi. Nič drugače ni v drugih južnoslovanskih deželah bivše skupne države, podobne nemire poznamo tudi z ulic Maribora in Ljubljane."

► **Zdi se, da ste dramski tekst precej odprli aktualnosti. Koliko intervencij prenese dramsko besedilo?**

"To ni nič neobičajnega v postdramskem postopku. Dogaja se, da v obstoječo strukturo vnesemo razne dokumentarne, publicistične elemente, termine, lokacije. V konkretnem primeru se mi zdijo takšne intervencije dramaturško še posebej upravičene, kajti publiko že v prologu predstave nagovarjamo neposredno in govorimo o tem, kar je fikcija, bajka kot literarni žanr, alegorija ali globalna metafora. Zanimivo se mi je zdelo ugotoviti, kako je, ko skočimo iz fikcije in se soočimo s stvarnostjo. Zanimalo me je, kako realnost reagira v dotiku s fikcijo."

► **Kako reagira?**

"Vidimo, da znata biti komplementarni. Preko bajke lahko še vedno prepoznavamo lastno okoliščino. Včasih se zgodi, da nekaterih stvari ne moremo niti imenovati, a jih nekako prepoznamo. S tem mislim, da lahko vidimo, da so situacije, dogajanja, karakterji univerzalni in jih lahko najdemo v različnih zgodovinskih obdobjih. Naša intervencija aktualnega, dokumentarističnega je pokazala, da vsako bajko lahko beremo z drugačne perspektive. Zato so bajke najlepše pripovedi in trajajo večno. Ker imajo idealni pogled na svet. Mi pa smo, pod vplivom Švarčeve antibajke, sklenili predstavo z naslednjo mislijo: če dobro premaga zlo, še ne pomeni, da bo ostalo dobro tudi naprej. Lahko se transformira v še večje zlo od zla, ki ga je premagalo."

► **Dobro mora postati večje zlo od samega zla, da bi ga uničilo?**

"Prav ta trditev nas spomni na velikega nemškega dramskega pisca Heinricha von Kleista in germansko mitologijo, ki je često operirala s pojmi, kot so sodnik svetlobe in teme, kjer je tema imela premoč nad svetlobo. Naša predstava je zato politična

antibajka, saj te nasmeje z ironijo, a ta smeh je poln jeze in vzbuja razmišljanje, ta smeh je metafizično grozen. Kajti zgodovinske epohe nam niso nikoli zares prinesle tistega, za kar se je Lancelot boril, to je svoboda."

► Kaj je za vas svoboda?

"Svoboda je konkretna, otipljiva, je nekakšen vzlet in v tem smislu duhovna širina. Svoboda pomeni tudi to, da ni treba, da delate do onemoglosti, da bi preživel. In svoboda je nekaj, kar ne bo prišlo s plakatom, političnih kampanj, iz praznih sintagm in formulacij o človekovem dostojanstvu in človekovih pravicah. Ko je človek svoboden, ima pravico do sreče."

► Kaj vam pomeni upanje? Na nedavni novogoriški novinarski konferenci ste dejali, da 21. stoletje ni čas upanja.

"Upanje je kategorija, ki pripada svobodnemu človeškemu bitju in se pojavi kot alternativa brezizhodni situaciji. Upanje je prostor humanizma in da bi prišli do njega, morate osvojiti prostor svobode. Seveda, prvo desetletje 21. stoletja je pokazalo, da se na velikem delu našega planeta vojskujemo. Imamo dramatična zaostrovanja med zahodnim in islamskim svetom, imamo niz lokalnih, etničnih, plemenskih vojn, imamo terorizem kot pošast sočasne dobe, ki je ni mogoče obvladati. Živimo veliko ekonomsko krizo, doživljamo reze v javnem sektorju, izgubljam duhovne orientire in v ritmu, ki nas melje, iščemo mir. Neoliberalni človek je človek, ki teče. Od bančnega okenca do davčne uprave. To življenje ni zavidanja vredno ..."

► Na vratih gledališča v Sarajevu sem pred kratkim prebrala napis *Do nadaljnega zaprto!*

"To je usoda mnogih kulturnih institucij na Balkanu. Muzeji, umetniške galerije se zapirajo, država zanje nima več denarja, meče jih na tržišče. In to prav muzeje, kjer hranimo naš

kolektivni spomin, v njih odkrivamo identiteto neke pokrajine in kulture, to je naša kulturno-zgodovinska dediščina. To je politika, ki ruši, in prav o njej govorimo v predstavi."

► Verjamete v skupni ex-jugoslovanski gledališki prostor?

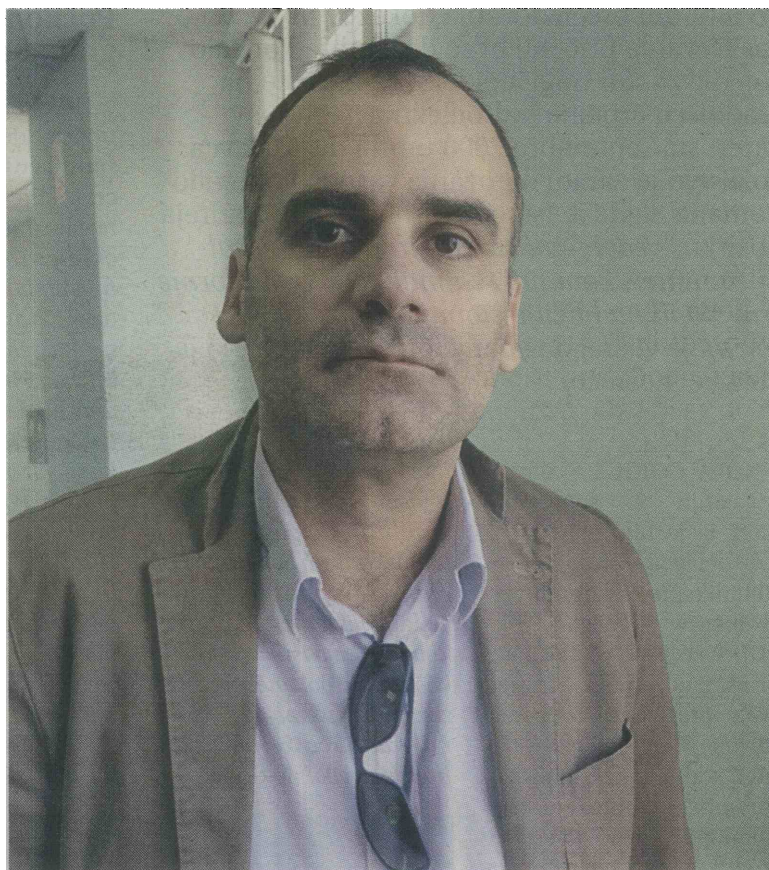
"Ne le verjamem, jaz ta prostor intenzivno živim. Zadnjih deset let delam na bivšem jugoslovanskem govornem območju, to je moja peta režija v Sloveniji, delam v Beogradu, Zagrebu, na Reki, v Splitu, Podgorici, Skopju, Prištini. Imamo skupni, bogat in zanimiv historiat in menim, da je to še vedno skupni kulturni prostor. To je prostor, ki ima več skupnega kot različnega, vežejo nas spomini, nekdanje skupno življenje, ne glede, da so se tu dvignile meje. Ostali smo povezani, zlasti preko kulture. Še vedno poslušamo glasbo drug drugega, beremo knjige, delamo gledališke in filmske

koprodukcije in tudi prihodnost vidim v povezovanju."

► Sarajevska zima, Mess, Sterijino pozorje ... so to še referenčni festivali, kjer se vidi sočasna gledališka produkcija? Se srečujete, preverjate, bratite?

"Vsi ti festivali, ki imajo tradicijo, še obstajajo, nastajajo še nekateri novi, denimo Festival svetovnega gledališča v Zagrebu, mnogi imajo danes željo, da internacionalizirajo svoj kulturni prostor. Ta širina odpira možnost preverjanja lastne pozicije in primerjave s svetovnimi trendi in nudi gledališko informacijo nasploh. Mess, ki ga vodim, bo prihodnje leto praznoval 55. obletnico, je velik festival, na katerem gledamo predstave s celega sveta in, kar je zelo pomembno, imamo izvrstno publiko. To so predvsem mladi Sarajevčani, iskrena, izobražena publika. Za Sarajevčana je tako rekoč neizogibno, da pride na festival, in to je dober znak."

KLAUDIJA FIGELJ

Dino Mustafić

Page: 21

Reach: 50000

Country: SLOVENIA

Size: 925 cm2

3 / 3

Zmaj, pravi Mustafić, je politična antibajka, ki nasmeje z ironijo, a je ta smeh poln jeze